

*Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Янкі Купалы
Кафедра агульнай фізікі
Лабараторыя механікі
ауд. 409*

Лабараторная работа №4

**ВЫВУЧЭННЕ ПРАМАЛІНЕЙНАГА РУХУ
З ДАПАМОГАЙ МАШЫНЫ АТВУДА**

для студэнтаў спецыяльнасці “ФІЗІКА”

Гродна, 2010

ВЫВУЧЭННЕ ПРАМАЛІНЕЙНАГА РУХУ З ДАПАМОГАЙ МАШЫНЫ АТВУДА

Мэта работы:

Вывучэнне прамалінейнага руху з дапамогай машыны Атвуда. Доследнае вызначэнне кінематычных і дынамічных характарыстык сістэмы.

Прылады і абсталяванне:

Машына Атвуда, два грузы, даважкі, секундамер.

Тэарэтычныя асновы

Паступальным рухам цела называецца такі рух, пры якім прстая, праведзеная праз два адвольныя пункты гэтага цела, застаецца паралельнай самой сабе. Прыватным выпадкам паступальнага руху з'яўляецца прамалінейны рух.

Згодна першаму закону Ньютана ў інерцыяльнай сістэме адліку цела, на якое не дзейнічаюць іншыя целы, або іх дзеянне скампенсаванае, будзе *рухацца раўнамерна (з пастаяннай па модулю скорасцю) прамалінейна або знаходзіцца ў стане спакою.*

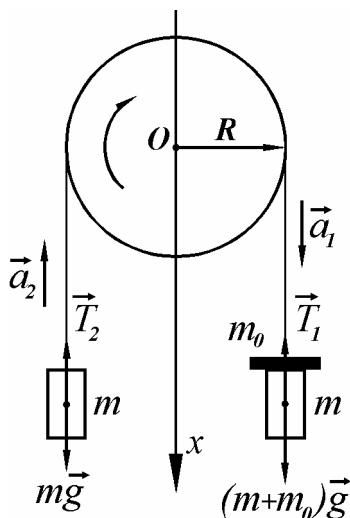
Калі ж на цела дзейнічае нейкая сіла, то згодна другому закону Ньютана яна можа або дэфармаваць цела, або прымусяць яго рухацца. Пры пастаяннай па модулю велічыні дзеючай сілы цела рухаецца з пастаянным паскарэннем – раўнапаскорана або раўназапаволена.

Калі ж велічыня сілы з цягам часу змяняецца, то назіраемы рух будзе паскораным або запаволеным, прычым паскарэнне таксама будзе з'яўляцца функцыяй часу.

Машына Атвуда, якая выкарыстоўваецца ў дадзенай лабараторнай рабоце, уяўляе сабой лёгкі блок, замацаваны на вертыкальнай калоне. Праз блок перакінута лёгкая нітка з грузамі аднолькавай масы m . Калі на адзін з грузаў пакласці даважак масы m_0 , то ўся сістэма пачне рухацца.

Калі не ўлічваць масу блока, то ўраўненні другога закону Ньютана (малюнак 1) ў вектарным выглядзе, якія апісваюць рух грузаў, запішуцца наступным чынам:

$$\begin{cases} (m + m_0) + \vec{T}_1 = (m + m_0)\vec{a}_1, \\ m\vec{g} + \vec{T}_2 = m\vec{a}_2. \end{cases} \quad (1)$$

Мал. 1. Сілы, прыкладзеныя да грузаў

У адзначаным выпадку сілы нацяжэння нітак, прыкладзеныя да абодвух грузаў роўныя па модулю: $|\vec{T}_1| = |\vec{T}_2| = T$. Такая выснова вынікае з таго, што нітка бязважкая (дакладней, лёгка).

Модулі паскарэнняў таксама роўныя ($|\vec{a}_1| = |\vec{a}_2| = a$) з-за таго, што нітка нерасцяжная.

У алгебраічным выглядзе, такім чынам, з улікам знакаў праекцый адпаведных вектарных велічынь на вось Ox сістэма ўраўненняў (1) запішацца ў выглядзе:

$$\begin{cases} (m + m_0)g - T = (m + m_0)a, \\ -T + mg = -ma, \end{cases}$$

або, дамнажаючы на -1 другое ўраўненне сістэмы, атрымаем канчаткова:

$$\begin{cases} (m + m_0)g - T = (m + m_0)a, \\ T - mg = ma. \end{cases} \quad (2)$$

З гэтай сістэмы атрымаем выраз для разліку тэарэтычнага паскарэння грузаў:

$$a_m = \frac{m_0 g}{2m + m_0}. \quad (3)$$

Доследная прылада

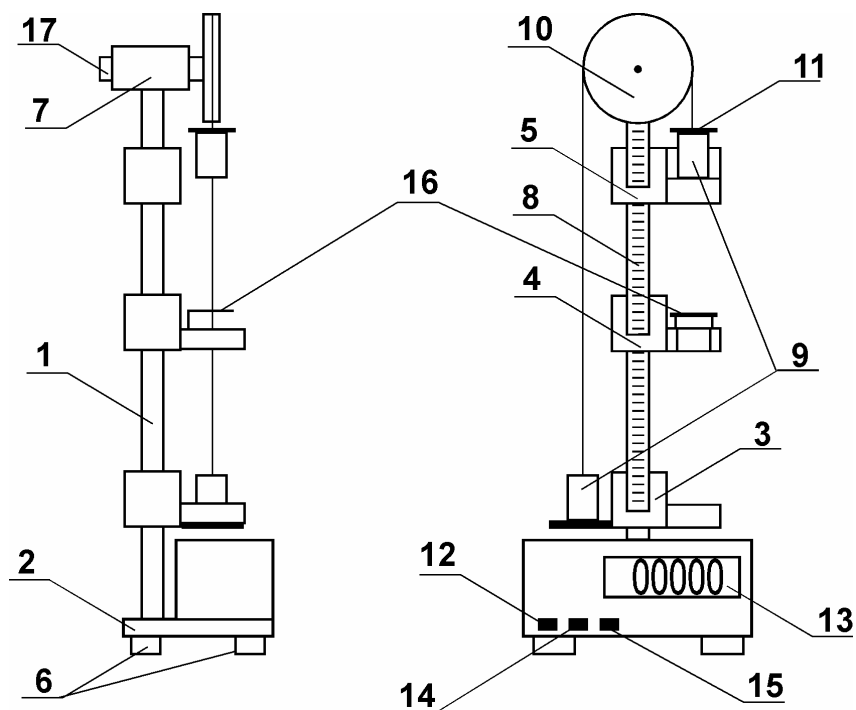
Агульны выгляд машыны Атвуда паказаны на малюнку 2. Да вертыкальнай калоны 1, замацаванай на аснове 2 прымацаваны тры кранштэйны: ніжні кранштэйн 3, сярэдні 4 і верхні 5. Аснова мае ножкі 6, з дапамогай якіх усталёўваюць прыладу вертыкальна. Зверху калоны замацаваны электрамагніт 7, з дапамогай якога можна утрымліваць сістэму ў спакоі. Верхні і сярэдні кранштэйны могуць перамяшчацца ўздоўж калоны і фіксавацца ў любым становішчы, што дазваляе змяняць даўжыню шляхоў роўнапаскоранага і раўнамернага руху. Для вызначэння гэтых шляхоў на калоне маецца міліметровая шкала 8. Грузы аднолькавай масы злучаныя ніткай 9, перакінутай праз блок 10. На сярэднім кранштэйне замацаваны фотаэлектрычны датчык. Кранштэйн здымае з падаючага ўніз грузу даважак 11, фотаэлектрычны датчык у гэты момант рэагуе і запуская адлік часу секундамерам працягласці раўнамернага руху грузаў. Ніжні кранштэйн 3 аздоблены гумавым амартызатарам і фотаэлектрычным датчыкам, які ўтварае электрычны сігнал у момант заканчэння руху, прыпыняючы адлік часу.

Прылада на пярэдняй панэлі мае наступныя клавiшы:

«СЕТЬ» – выключальнік сеткі 12. Націсканне гэтай клавiшы выклікае ўключэнне напружання (ўсе індыкатары 13 высвечваюць лічбу нуль і гараць лямпачкі фотаэлектрычных датчыкаў).

«СБРОС» – устаноўка нуля вымяральніка 14.

«ПУСК» – кіраванне электрамагнітам 15.

Мал. 2. Выгляд машыны Атвуда

Практыкаванне 1

ВЫЗНАЧЭННЕ ПАСКАРЭННЯ РОЎНАПАСКОРАНАГА РУХУ

Тэорыя метаду

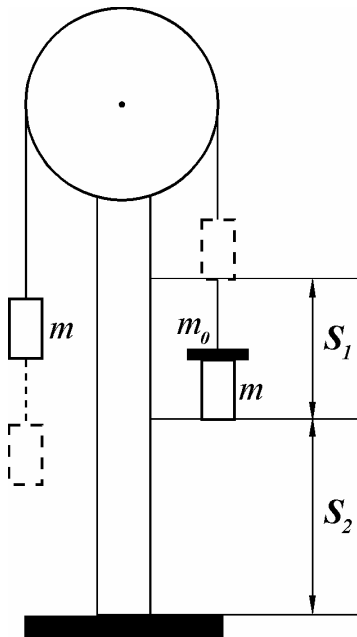
У гэтай лабараторнай рабоце паскарэнне можна вызначыць доследна. Калі на адзін з грузаў 9 пакласці даважак 11 (малюнак 2), сістэма пачне рухацца раўнапаскорана і груз з перагрузкам пройдзе шлях S_1 (малюнак 3). На кальцы 16 (малюнак 2) даважак здымаецца і далей сістэма рухаецца раўнамерна. Секундамер вымярае час t раўнамернага руху груза. Ведаючы шлях S_2 раўнамернага руху, можна вызначыць скорасць раўнамернага руху:

$$v = \frac{S_2}{t} \quad (4)$$

Гэтую скорасць груз набыў, калі прайшоў раўнапаскорана шлях S_1 , гэта значыць:

$$S_1 = \frac{v^2}{2a} \quad (5)$$

адкуль паскарэнне $a = \frac{v^2}{2S_1} \quad (6)$

Мал. 3.

З улікам выразу (4) атрымаем канчаткова для разліку паскарэння судачыненне:

$$a = \frac{S_2^2}{2S_1 t^2} \quad (7)$$

Парадак выканання работы:

1. На правы груз пакладзіце адзін з даважкаў і з дапамогай шкалы вызначце мяркуемыя шляхі роўнапаскоранага S_1 і раўнамернага S_2 руху грузу (малюнак 3).
2. Правы груз перамясціце ў верхняе становішча. Пакладзіце на яго даважак і праверце, ці ўтрымлівае сістэму ў спакоі электрамагніт.
3. Націсніце кlawішу “ПУСК”. Вызначце час t руху грузу, вымераны секундамерам і адлюстраваным на індыкатарнай панэлі.
4. Калі здарылася так, што даважак быў дрэнна зняты кольцам 16 (малюнак 2), або сам груз на сваім шляху зачэпіўся за якую-небудзь дэталю канструкцыі, ажыццявіце настройку прылады для пазбягання гэтых недарэчнасцяў шляхам рэгулявання вышыні ножаў 6 прылады, палажэнняў кранштэйнаў 3, 4 і 5 адносна калоны 1 (малюнак 2).
5. Ажыццявіце вымярэнне часу не менш, чым 5 разоў і знайдзіце сярэдняе значэнне часу.
6. Па выразе (7) вызначце доследнае паскарэнне.
7. Памяняйце не менш 3 разоў шляхі S_1 і S_2 . Для кожнай з серый паўтарыце пункты 4–6.
8. Вызначце сярэдняе значэнне паскарэння для трох серый доследаў.
9. Вызначце тэарэтычнае паскарэнне грузаў па выразе (3) і параўнайце атрыманыя значэнні тэарэтычнага і доследнага паскарэнняў.
10. Ацаніце хібнасці вымярэнняў. Зрабіце выснову.
11. Паўтарыць пункты 1–9 для іншых даважкаў (удакладніце колькасць у выкладчыка або лабаранта).

Практыкаванне 2

ВЫЗНАЧЭННЕ СІЛЫ ТРЭННЯ Ў ВОСІ БЛОКА

Тэорыя метаду

Калі ўлічваць масу блока, а таксама сілу трэння, дзеючую на блок з боку восі 17 (малюнак 2), то ўраўненні запішуцца так:

$$\begin{cases} (m + m_0)g - T_1 = (m + m_0)a, \\ T_2 - mg = ma, \\ T_1 R - T_2 R - M_{mp} = J\varepsilon, \end{cases} \quad (8)$$

дзе T_1 і T_2 – сілы нацяжэння правай і левай частак ніткі, J – момант інерцыі блока адносна яго восі, ε – вуглавое паскарэнне блока, R – радыус блока, M_{mp} – момант сілы трэння, якая дзейнічае на блок з боку восі.

Асноўнае ўраўненне дынамікі вярчальнага руху (апошняе ў сістэме (8)) атрымана пры праектаванні адпаведных момантаў сіл і вуглавога паскарэння на вось вярчэння блока. Пры гэтым улічана, што сіла, якая імкнецца павярнуць блок па ходзе гадзіннікавай стрэлкі, будзе мець дадатны момант і наадварот.

Вуглавое паскарэнне звязана з лінейным паскарэннем a судачыненнем:

$$\varepsilon = \frac{a}{R} \quad (9)$$

З сістэмы (8) з улікам (9) атрымаем выраз для разліку доследнага паскарэння:

$$a = \frac{m_0 g - M_{mp} / r}{2m + m_0 + J / R^2} \quad (10)$$

дзе r – радыус восі.

Калі ўлічыць, што $m_0 \ll 2m + J / R^2$, то выраз можна запісаць у выглядзе:

$$a(2m + J / R^2) = m_0 - M_{mp} / R .$$

Калі сумарны момант сіл адносна восі вярчэння блока пастаянны ($M = \text{const}$), то паскарэнне сістэмы лінейна залежыць ад $m_0 g$.

Пры $a = 0$,

$$\frac{M_{mp}}{r} = (m_0 g)_{a=0} \quad (11)$$

Але $M_{mp} / r = F_{mp}$, гэта значыць, калі сістэма рухаецца без паскарэння ($a = 0$), то сіла трэння вызначыцца па формуле:

$$F_{mp} = m_0 g \quad (12)$$

Для вызначэння сілы трэння з боку восі на блок F_{mp} трэба пабудаваць графік залежнасці a ад $m_0 g$ (Бярэцца сярэдняе значэнне a для кожнага даважка). Адрэзак на восі абсцыс ад пачатку каардынатаў да пункту, у якім графік перасякаецца з воссю абсцыс, і дае шукаемую велічыню F_{mp} .

Парадак выканання работы:

1. Пабудуйце графік залежнасці лінейнага паскарэння грузаў a ад сілы цяжару $m_0 g$ даважкаў.
2. З дапамогай графіка вызначце модуль сілы трэння.
3. Ацаніце хібнасці. Зрабіце выснову.

Практыкаванне 3

ВЫЗНАЧЭННЕ СІЛЫ НАЦЯЖЭННЯ НІТКІ

І СІЛЫ ЦІСКУ ДАВАЖКА НА ГРУЗ

1. З сістэмы ўраўненняў (2) атрымайце формулу для вызначэння сілы нацяжэння ниткі і вызначце яе модуль.
2. Запішыце другі закон Ньютана для руху даважка і атрымайце формулу для вызначэння сілы ціску даважка на груз. Вылічыце модуль сілы ціску.
3. Пункты 1–2 выканайце для ўсіх даважкаў, выдадзеных для работы.

Пытанні для самакантролю:

1. Што называюць матэрыяльным пунктам, сістэмай адліку?
2. Што называюць траекторыяй? Як падраздзяляюць рух па тыпе траекторыі?
3. Што называецца перамяшчэннем, шляхам? Пры якім руху модуль перамяшчэння і шлях супадаюць?